

Bir Anti-Homosovyetikus: Bahtiyar Vahapzade

Ahmet BURAN*

ÖZ

Homosovyetikus, Bolşevik İhtilali'nden sonra Sovyetler Birliği'nde yaratılmaya çalışılan ve tarihinden, kültüründen, inanç ve geleneklerinden koparılmış; milliyetsiz, ateist/dinsiz insanlardan oluşan Sovyet vatandaşı tipinin ortak adıdır. Bu çalışmada ataya, anaya, tarih ve geleneğe saygı ve bağlılığı dile getirdiği şiirleriyle bütünüyle bir anti-homosovyetikus olan Bahtiyar Vahapzade'nin fikirleri ve mücadelesi anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bahtiyar Vahapzade, homosovyetikus, repressiya, Sovyetler Birliği, Azerbaycan, dil, edebiyat.

ABSTRACT

An Anti-Homosovieticus: Bakhtiyar Vahapzade

Homosovieticus is common name of the type of Soviet citizen broken off their history, culture, belief and tradition, and made no-national, ateist after the Bolshevik Revolution in the Soviet Union. This article emphasizes the opinions and debates of Bakhtiyar Vahapzade, who was absolutely an Anti- Homosovieticus with his poems that expresses the respect to the ancestors, mothers, history and tradition.

Key Words: Bakhtiyar Vahapzade, homosovieticus, repression, the Soviet Union, Azerbaijan, language, literature.

1. SSCB'nin Kuruluşu

Çarlık yönetiminin baskıcı ve istilacı uygulamalarından rahatsız olan Türkler ile diğer Müslüman halklar “bağımsızlık için mücadele eden toplumlara yardım” sloganıyla hareket eden Bolşeviklerin yanında yer alır ve Çarlık yönetimini devirmek isteyen Kızıl Ordu'ya destek verirler. Ekim 1917 devrimiyle Çarlık yönetimi yıkılır ve Lenin'in liderliğindeki Bolşevikler iktidara gelirler.

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/ ELAZIĞ, e-posta: aburan@firat.edu.tr

Ekim devriminden kısa bir süre sonra 2 Kasım 1917 tarihinde yayınlanan “Rusya Halklarının Hakları Bildirgesi”nde aşağıdaki hususlar benimsenir:

- 1) Rusya’daki halkların eşitliği ve egemenliği.
- 2) Rusya’daki halkların, ayrılma ve bağımsız devletler kurma hakkı dahil olmak üzere kendi kaderlerini özgürce belirleme hakkına sahip olmaları.
- 3) Ulusal ve ulusal-dinsel her türlü ayrıcalık ve sınırlamanın kaldırılması.
- 4) Rusya’nın sınırları içinde yaşayan ulusal azınlıkların ve etnik grupların özgürce gelişmesi.”

Bu kararların en önemli sonuçlarından biri Rusya dışındaki ülkelerde de Sovyet iktidarlarının hakim kılınması ve *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin* kurulması olmuştur. 30 Aralık 1922’de toplanan *1. Sovyet Kongresi, SSCB’nin Kuruluş Deklarasyonu*’nu onaylamış ve böylece SSCB kurulmuştur...

1917 yılında gerçekleştirilen Bolşevik ihtilalinin ardından, yukarıdaki bildirgeye dayanarak Türk soylu halklarının bir bölümü özerkliklerini ya da bağımsızlıklarını ilan etmiş ve Azerbaycan Cumhuriyeti, Hive (Harezmi) Devleti, Buhara Millî Devleti, İdil Ural Millî Muhtariyeti, Kırım Millî Cumhuriyeti, Başkurt Muhtar Cumhuriyeti, Alaş-Orda Kazak Millî Hükûmeti ve Hokand Millî Muhtar Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak kısa bir süre sonra bütün bu cumhuriyet ve özerk bölgeler birer birer ortadan kaldırılarak Sovyetler Birliği’ne bağlanmışlardır.

2. Sovyetler Birliğindeki Bazı Uygulamalar

Bahtiyar Vahapzade 1925 yılında dünyaya gelmiştir. Bu yıllar Stalin’in iktidarının ilk yıllarıdır. Sosyalist sistemin her türlü aracı kullanarak kendini benimsetmeye çalıştığı bir dönemdir. Bu yıllarda bir yandan çok yaygın bir ideolojik eğitim ve yönlendirme, bir yandan da baskı ve sindirme politikaları yürütülmektedir.

Komünist Partisi Merkez Komitesi 16 Ekim 1922 tarihinde devrim karşıtlarının mahkeme edilmeden tutuklanabilmesine, hatta kurşuna dizilmesine imkân tanıyan bir karar almış; bu karar ile birlikte, başta aydınlar, din adamları, kanaat önderleri ve gençler olmak üzere çok sayıda insan sorgusuz sualsiz ya da düzmece iddialarla öldürülmüştür. “Komünist cenneti” getireceklerini vaad eden Bolşevikler, 1920 yılının yazından 1921 yılının başına kadar geçen sürede, sadece Azerbaycan’da 50.000 insanı katletmişlerdir (Gasımov 1999: 78).

Türkistan’da 1924 yılında “Basmacılık” hareketinin bastırılmasından sonra, Ceditçilerin ortadan kaldırılması ve yok edilmesi programı uygulamaya konmuştur. Sistemin tehlikeli gördüğü bilim, fikir ve düşünce adamları ile şair ve yazarlar baskı altına alınmış; tutuklanmış ve hapse atılmışlardır. 1929 yılı itibariyle ceditçilik hareketi sona erdirilmiş ve “kette buruluş” denilen, Sovyet ideolojisine yönelme başlamıştır.

Sovyet yöneticileri sadece yaşayan insanları değil, edebî eserlerin kurmaca dünyasındaki hayali tipleri de hedef almış; edebî eserlerdeki tipleri de suçlamış, yargılamış ve cezalandırmışlardır. Örneğin Azerbaycan'da 25 Aralık 1924 tarihinde Hüseyin Cavid'in *Şeyda* piyesindeki *Gara Musa* tipi, 27 Nisan 1928 tarihinde C. Cabbarlı'nın *Od Gelini* ve başka bir tarihte de, *Aydın* adlı eserindeki *Gültekin* tipi yargılanmıştır (Gasımov 1998: 39-42). Bu yargılamalar sonunda çoğunlukla eserlerde yer alan tipin şahsında geleneksel hayat ve değerler suçlanmıştır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 15 Ağustos 1931 tarihli kararında, yazarların asıl görevinin partinin politik amaçlarına hizmet etmek olduğu belirtilmiş ve kararda şöyle denilmiştir: "Büyük eğitici rol oynayan edebiyat, sosyalist kuruluşunun ve sınıf mücadelesinin kahramanlığını, sosyal ilişkilerin yeniden düzenlenmesini ve sosyalizmi kuran kahraman yeni insanların ilerlemesini çok daha derinden ve tam olarak aksettirmelidir." Buna uymayanlar edebiyat ve sanat sayılmayacaktır. Bu karar ile birlikte edebiyatın konuları, tema, sanat ve estetik anlayışı bütünüyle Marksist estetik ve anlayış üzerinde gelişmeye başlamış; yerli ve millî konuların yerini proleter kardeşlik, Sovyet insanı/homosovyetikus ve Marksist felsefenin göstergesi olan bir hayat anlayışı almıştır. Yazarlar ve edipler yönlendirildiği ve korkutulduğu için güdümlü bir edebiyat doğmaya başlamış, sisteme en çok hizmet edenler en popüler ve önemli sanat eseri sayılmışlardır.

1937-1938 yıllarında ise, *repressiya* denilen çok özel bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde Sovyetlerde mevcut olan çeşitli yargı ve ceza organlarına yenileri eklenmiştir. Bu organların en önemlileri *savcı ve hakimler*, OGPU denilen *Birleşik Siyasi İrade, Danışma Heyeti* ve *Troyki* denilen *üçlü komisyon*'dur. Bu organların verdiği cezaları, genel özellikleri bakımından *ağır cezalar* (idam ve kurşuna dizme), *kamp ve hapis cezaları*, *sürgün ve sevk cezaları* ve *diğerleri* biçiminde tasnif etmek mümkündür (Hayrullin vd. 2000: 49). Özellikle üçlü kurulun verdiği ağır cezalar dikkat çekmektedir. Bu kurullarda görev alan kişilerin kökenleri ve özellikleri de konulara bakış açıları ve niyetleri bakımından önemlidir. Örneğin, Azerbaycan'daki üçlü kurullarda görev yapan kişilerin çoğu Ermeni asıllı iken Ermenistan'da Azerbaycan Türkü olan hiçbir üçlü kurul üyesi yoktur. Azerbaycan'daki Ermeni asıllı üçlü kurul üyeleri âdeta bir aydın soykırımı gerçekleştirmiş ve önceden belirlenmiş suç ve cezalarla Azerbaycan aydınlarını ölüm cezalarına çarptırmışlardır. 1934 yılında başlayan aydınları yok etme hareketi sonucunda, başta Azerbaycan Bilimler Akademisi, Azerbaycan Devlet Üniversitesi ve Azerbaycan Pedagoji Enstitüsü olmak üzere (Babayev 2003: 176), Türk ülkelerinin hemen hepsinde artık doğru düzgün bilim adamı kalmamıştır. 1937-1938 yılları arasında, sadece Azerbaycan'da 70.000 Türk katledilmiştir (Bünyadov 1993: 269).

Repressiyadan, yani baskıdan nasibini almayan Sovyet vatandaşı yok gibidir. Bu dönemde milyonlarca insan sürgün edilmiştir. Sürülenler, genellikle çok kötü şartlarda yollara çıkarılmış; aç susuz kalan insanların önemli bir bölümü yollarda ölmüştür. Sağ kalanlar ise, çoğunluğu Sibiryaya bölgesinde bulunan çalışma kamplarının olumsuz şartlarına dayanamayıp bu kamplarda ölmüşlerdir. Sovyetlerde çeşitli kamplar bulunuyordu. Suçun türüne ve cezanın durumuna göre insanlar ya doğrudan öldürülüyor ya hapsediliyor ya da bu kamplara gönderiliyorlardı. 1921-1953 yılları arasında sadece GULAG kamplarına gönderilen suçluların sayısı 4.060.306'dır. Suçlu görülen bu insanlardan 799.455'i idam edilmiş, 2.634.397'si kamplar, koloniler ve hapishanelerde cezalandırılmış, 413.512'si değişik yerlere sürgün edilmiş, 215.942'si de çeşitli şekillerde cezalandırılmıştır (Khairmukhanmedov 2007:155-174).

Sovyetler Birliği sınırları içinde yaşayan Türk aydın, yazar ve edebiyatçıları sistem tarafından genellikle, "pantürkist, Alman ajanı, Japon ajanı, sistem karşıtı ve halk düşmanı" olarak suçlanmış ve cezalandırılmışlardır. Özellikle Türk dillerinden biriyle ya da daha genel anlamda *Türkoloji/Türklük bilimi* ile ilgilenenler, Türkiye ile ilgisi olanlar, Türk dili ile edebiyat yapanlar, Türk destanlarıyla ilgilenen ve onları yayınlamaya çalışanlar, mensup oldukları ulusa bakılmaksızın cezalandırılmış, genellikle de kurşuna dizilerek öldürülmüşlerdir. Örneğin, baskıya maruz kalan ve çeşitli cezalara çarptırılan Yevgeniy Dmitriyeviç Polivanov Rus'tur. Kurşunlanarak öldürülen Türkologlardan Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç Ukraynalı, Artur Rudolfoviç Zilfeld-Simumyagi Estonyalıdır (Aşnin vd. 2002).

Sovyet yöneticileri 1951-1952 krizi olarak bilinen olaylar sırasında özellikle Kafkasya ve Türkistan'daki Türk halklarının epik şiirlerini, destanlarını hedef almışlardır. Azerbaycan Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi Mirza İbrahimov, 5 Mayıs 1951 tarihinde, Azerbaycan Yazarlar Kongresinde "Dede Korkut'un Azerbaycan milletiyle hiçbir ortak noktasının bulunmadığını ve kahramanlarının Azerbaycan halkının çocukları değil, yabancı aristokrat fatihler" olduğunu belirtir. Bu açıklamanın ardından Azerbaycan Komünist Partisi Birinci Sekreteri A. A. Bağirov, "bu epik şiirin milliyetçilik zehri ile dolu olduğunu, Bilimler Akademisinin bunu yayınlamakla çok büyük bir siyasî hata yaptığını, Marksist-Leninist ideolojiye karşı suç işlediğini ve bunu yayınlayanların en şiddetli biçimde cezalandırılması gerektiğini söyler (Benignsen 2002: 64)". Bağirov'un bu açıklamalarından sonra Rusça ve Azerbaycan Türkçesiyle basılmış olan Dede Korkut hikayeleri toplatılarak yok edilir. . .

Merkezî yönetim, Türkmenistan'da Korkut Ata ve Goroğlı/Köroğlu gibi destanları sakıncalı bulmuştur. Türkmen Sovyet Yazarlar Birliği Başkanı, Kurbansahatov, 14 Ağustos 1951'de bir basın açıklaması yaparak Korkut

Ata'yı "Oğuz feodallerinin kana susamışlığını gösteren tarihî bir kayıt ve dinî bir fanatizm şiiri, Müslüman olmayanlara karşı hayvanî nefretin göstergesi" olarak niteler (Bennigsen 2002: 63-64). Bunun üzerine Korkut Ata ile ilgilenen Türkmen aydınları "burjuva milliyetçisi", olarak suçlanırlar. Ancak merkezin bu baskısına rağmen Türkmen aydınları direnmiş ve destanlarını "millî ve popüler" olarak savunmaya devam etmişlerdir (Bennigsen 2002: 65).

Kırgızistan'da da Manas Destanı hedef alınmıştır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi Organizasyon Komitesi daire başkanı Camankulov, "Kırgız edebiyatında, Komünist Partisi aleyhine çarpıtmalar yapıldığını ve bunun millî eserleri ve özellikle de Manas Destanı'nı şüpheli hâle getirdiğini" belirten bir rapor yazar. Bu destanın yayınlanması işiyle ilgilenen Töreku Aytmatov, Kasım Tınıstanov gibi aydınlar tutuklanır ve öldürülürler. Tınıstanov'dan sonra bu destan ile ilgilenen S. Karaçev, A. Kökenov gibi yazarlar ile şair B. Kenensariyev de "proletaryaya düşman sınıfların çıkarlarını korumakla" suçlanmış, S. Karaçev ve A. Kökenov ölüm cezasına çarptırılmış, B. Kenensariyev ise hayatının sonuna kadar "halk düşmanı" yaftasını taşımak zorunda kalmıştır (Bayciyev 2004: 57-83).

Kazakların Koblandı Batır, Nogayların Er-Sayın, Tatarların Çora-Batır, Özbeklerin Alpamış destanları ve onlarla ilgilenen aydınları 1951-54 sürecinde baskı altına alınmıştır.

Sovyetler Birliği'nde edebî eserlere, destanlara ve halk kültürüne yönelen bu baskı, suçlama ile parti ideolojisini aksettirme isteği, "konjoktür edebiyatı"nın doğmasına sebep olmuş, edebî eserlerin konuları, muhtevası, edebî ve estetik anlayışı bütünüyle ideolojik bir karakter arz etmeye başlamıştır. Bu süreçte klasik eserler günün taleplerine göre yeniden basılıp yayımlanırken, sanatçıların edebî değeri ne yaptıkları ile değil ne yapmadıkları ve neden yapmadıkları ile ölçülmeye başlanmıştır. Sosyalizm dışındaki dünyayı ve değerleri itham ve ifşa eden, geleneksel hayatı, inanç ve değerleri aşağılayan, kötüleyen ve düşman gösteren eserler edebî değeri yüksek eser gibi gösterilmiştir... Edebiyatta, edebî eleştiride, edebî terimlerin yerini hukuki, özellikle de repressiyada kullanılan "katil, Sovyet kuruluşunu dağıtan, burjuva milliyetçi, terörist, devrim karşıtı, eşkiya, kaçak, iftiracı, mürteci, muhafazakar, yaramaz..." vb. terimler almıştır (Gasımov 1999: 157-158).

3. Homosovyetikus

Bolşevik ihtilaliyle kurulan Sovyetler Birliği'nin insan, ahlak, devlet ve yönetim anlayışı Marksist-Leninist bir felsefeye dayanmakta idi. Sosyalist devletin ön gördüğü toplum yapısı, "proleter kardeşliğe" dayanan sınıfsız ve sınırsız bir toplum idi. Bütün insanların işçi, devletin tek işveren olduğu bu anlayış içinde din ve milliyet gibi kavramların yeri yoktu.

Tarihinden, kültüründen, inanç ve geleneklerinden koparılmış; milliyetsiz, ateist/dinsiz insanlardan oluşan Sovyet vatandaşı tipi, *homosovyetikus* Bolşevik önderlerin yaratmaya çalıştıkları insan tipidir. Bu tipin temel karakteristiğini belirleyen unsurlar şunlardır: Dini olmayan, dili Rusça, mensubiyeti Sovyet vatandaşı olmak ve sosyalist ideoloji ile devlete kayıtsız şartsız itaat ve bağlılık...

Yukarıda özetlenen kimi Sovyet uygulamalarının hemen hepsi aslında bu Sovyet adamını/homosovyetikusu yaratmak içindir. Ulusal dilini geliştirmek isteyen, inanç ve değerlerini yaşayan, folklorik halk ürünlerini araştıran ve yayımlayan, ulusal tarih ve edebiyat ile ilgilenen herkes, sistem karşıtı olarak nitelendirilmiş, yaratılmak istenen Sovyet insanı tipine aykırı bulunmuş ve bir şekilde cezalandırılmıştır.

Sovyet yöneticileri, dini, dili, kültürü, gelenek-göreneklere yaşama biçimleri farklı olan insanların, bu yeni, sosyalist kimliği benimsemelerinin imkânsız olacağını biliyorlardı. Önce insanların tarihsel ve geleneksel kimliklerini yapan bu değerler ortadan kaldırılmıyordu. Baskıyla, korkutarak, kimi zaman aşağılayarak ya da yeni kimliğin değerleri övülerek, kutsanarak, yüceltilerek ve özendirilerek yapılabilirdi. Homosovyetikusu yaratmak için Sovyet yöneticileri bu yolların tümünü denemişlerdir. Edebi eserlerdeki tiplerin/karakterlerin yargılanması ve onların şahsında, geleneksel, yerli, ulusal ve dinsel değerlerin kötülenmesi, aşağılanması da hep "homosovyetikus"u yaratma gayretlerinin bir sonucudur.

4. Bir Anti-Homosovyetikus: Bahtiyar Vahapzade

Bahtiyar Vahapzade 1925 yılında Şeki'de dünyaya gelmiş, 1934 yılında ailesiyle Azerbaycan Türklerinin siyasî, idarî ve edebî merkezi olan Bakü'ye taşınmıştır. 1947 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ni bitirmiş, 1951 yılında aynı fakültede asistan olarak işe başlamış, 1964 yılında Samet Vurgun üzerine hazırladığı tez ile edebiyat doktoru unvanını almıştır.

Bir yandan bilimsel çalışmalar yapan Vahapzade bir yandan da edebî eserler yazmıştır. İlk şiirleri, İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla Sovyetler Birliği'nde olağanüstü olayların yaşandığı 1944 yılında yayımlanmıştır. Daha çok şairlik yönüyle bilinen Vahapzade, manzumeler, çeşitli konularda makaleler ve tiyatro eserleri de yazmıştır.

Vahapzade için şiir, sadece duyguların estetik bir formda anlatıldığı metinler değil aynı zamanda fikir ve felsefenin derinliğine işlendiği yönlendirici bir araç olmuştur. O, şiirle düşünen bir sanatkar olduğu için çok zaman makale, inceleme, eleştiri yazar gibi şiir yazmıştır (Vahapzade 1979: 9).

İnsanın kişisel ve toplumsal kimliğini yapan, yaşatan ve temsil eden değerlerin başında eski bilgi ile ilgiyi sürdürmek, ana dilin dünyasında yaşa-

mak, vatan ve toprak sevgisiyle yoğrulmak gelir. Onun için Vahapzade için ana, anadili, vatan sevgisi ile din ve millet kavramları vazgeçilmez değerlerdir. Bu değerleri koruyan insan, özgün bir kimlik ve kişiliğe sahip olur ve başkalarından hep farklı kalır.

Sovyet insan tipini yaratmak isteyen ideolojinin önderleri de öncelikle bu değerleri hedef almış, bu yeni ve ortak tipin oluşmasını engelleyen ana dilini, dini, tarihsel ve geleneksel değerleri ortadan kaldırmaya yönelmişlerdir. Onun için, ana dilini yaşatmayı ve geliştirmeyi isteyen Türkologları, tarihi olanla bağlarını koparmak istemeyen folklorcuları, destan araştırmacılarını, tarihçileri ve din adamlarını hedef almış ve birçoğunu katletmişlerdir.

Vahapzade ataya, anaya, tarih ve geleneğe saygı ve bağlılığı dile getirdiği şiirleriyle bütünüyle bir anti-homosovyetikustur. Bu düşüncelerini daha çok “anne”, “anne sevgisi” ve “annenin önemi, değeri” kavramları etrafında işlemiştir. Anne/ana hayatı, genetik bağı, kökü, başlangıcı temsil eder ve “vatan” ile özdeşdir. Bu konuyu işlediği çok sayıda şiiri vardır. Örnek olması bakımından sadece birini buraya alıyoruz:

Savadsızdır
Adını da yaza bilmir
Menim anam.
Ancak mene,
Say öğretib,
Ay öğretib;
Menim anam.
Bu dil ile tanımışam
Hem sevinci,
Hem gamı.
Bu dil ile yaratmışam
Her şi'rimi,
Her nağmemi.
Yoh men heçem,
Men yalanam,
Kitap kitap sözlerimin
Müellifi benim anam.

Tarihî ve geleneksel olanla kurduğu bağ da yeniye, yeni insan tipine ve onun değerlerine, yani “homosovyetikus” a bir reddiyedir.

Tariximiz danıldı,
Uydurma tarix ile kimliyimiz anıldı-
Öz kökünü bilmeyen gözü küllü bu millet
Zamanın yollarında her addımda yanıldı
Uydurma tarix bizi anamızdan ayırıp,
Yad anadan alınmış belekde qundaqladı.
Özülümüz laxladı.

Bu xalqın tarixini düz bildiren, düz yazan
Tarix kitablarında hörümçək tor bağladı.
Kime deyək derdini bu dövranın, bu günün?
Vezifeye sümsenen,
Vezife kürsüsünün
Birinci pillesinde bu merkezden noxtalandı.
Kişiliyi vardısıa, bu anda axtalandı...
Ürekdeki cesaret,
 merdanelik,
 deyanet
 talandı,
 tapdalandı.

Meğrur keçmişimizden üzüldü ellerimiz,
Şeref bildik özgeye qul olmağı yoxsa biz?
Her cüre zülmü udduq.
Köleliyi qazanıb, kişiliyi unutduq.
Viddan, düzlük, heqiqet sürgün oldu bu yerden,
Yaltaqlıq ve xeyanət silahını yağladı.
Cesaret qılıncının ağzı düşdü keserden,
Qebzesinde, qınında hörümçək tor bağladı.

Dilimiz yasaq oldu.
Ruhumuz qelbimizde ebedi dustaq oldu.
Ruhsuz yaşadığca biz
Viddanımız, eşqimiz
 üzümüze ağ oldu.

Biz belece yaşadığ, yaşamadıq, süründük,
Əmelimizde deyil, sözümüzde göründük.
Ruhumuz qan ağladı,
Mescid qapılarında hörümçək tor bağladı.

Heqiqet dile geldi,
Dilde ilişdi, qaldı.
Heqiqetin üstüne yalanlar kölgə saldı.
Vuruşmadıq, barışdıq
Biz "azadlıq" adlanan bir uydurma nağılla.
Ölen düşüncələrlə qelbimiz yas saxladı,
Heqiqəti deməkdən ele qorxduq...
Ağılla
Heqiqət arasında hörümçək tor bağladı.

Vatan sevgisi Vahapzadə'de vaz keçilmez bir aşk gibidir. Onun için vatan, Azərbaycan toprağıdır. Sovyet toprağını vatan olaraq hiçbir zaman benimsememiştir. Nitekim vatan sevgisini dile getirdiği şiirlerinde o hep Azərbaycan'dan bahsetmektedir:

Veten eşgi her eşgiden ezeldir
Menim élim, benim dilim gözeldir.
Öz canımdır, öz anamdır vetenim,
Azerbaycan, men seninem, sen benim.

Bu toprağda guvvet alıp boy atdıg,
Veten üçün biz yaşadıg, yaratdıg.
Bülbül ötmez gülüstansız, çemensiz
Biz de köksüz budaglarıg vatansız.

Azerbaycan;
Menim eşgim,
-menim andım,
Menim anam!
Biz ikimiz bir torpagıg.
Men de senin bir parçanam.
Ey gudretim, éy şöhetim,
Sensiz benim ne gıymetim?

... ..

Azerbaycan sensen benim
Ulviyetim, şan, şöhetim.
Adın benim öz adımdır,
Sensiz benim ne gıymetim?

İnsanın ferdi ve toplumsal var oluş mekanı olarak değerlendirilen ana dili ise, yaşamak ve geleceğe kalmak isteyen insanın terk etmemesi gereken bir mekandır. Bu mekan, soyut sistemi ile de somut varlığı ile de millet ruhunun sonsuzluk zırhı gibidir. Bu zırha bürünen hiçbir millet tarihin yoklar kervanına katılmamıştır. Bunu çok iyi idrak eden Vahapzade, her şeyden çok ana dili kavramını önemsemiş ve bütün baskılara, olumsuz şartlara rağmen, onun üzerinde önemle durmuştur.

Dil açanda ilk defa 'ana' söylerik biz
'Ana dili' adlanır bizim ilk dersliyimiz
İlk mahnımız laylanı anamız öz südüyle
İçirir ruhumuza bu dilde gile-gile.

Bu dil - bizim ruhumuz, eşgimiz, canımızdır,
Bu dil - birbirimizle ehdi-peymanımızdır.
Bu dil - tanıtmış bize bu dünyada her şeyi
Bu dil - ecdadımızın bize goyup getdiyi
En gıymetli mirasdır, onu gözlerimiz tek
Goruyub, nesillere biz de hediye verek.

Bizim uca dağların sonsuz ezemetinden,
Yatağına sığmayan çayların hiddetinden,
Bu torpağdan, bu yerden,
Elin bağrından gopan yanırlı neğmelerden,
Güllerin renklerinden, çiçeklerin iyinden,
Mil düzünün, Muğan'ın sonsuz genişliyinden,
Ağ saçlı babaların ağlından, kâmalından,
Düşmen üstüne cuman o gıratın nalından
Gopan sesden yarandın.
Sen halgımın aldığı ilk nefesden yarandın.

Ana dilim, sendedir halgın aklı, hikmeti,
Ereb oğlu Mecnunun derdi sende dil açmış.
Üreklere yol açan Füzuli'nin sen'eti,
Ey dilim, gudretinle dünyalara yol açmış.
Sende benim halgımın gahramanlığıla dolu
Tarihi verağlanır.

Sende neçe min illik benim medeniyetim
Şan-şöhretim sahladır.
Menim adım, sanımsan,
Namusum, vicdanımsan!
Milletlere halglara halgımızın adından
Mehebbet destanları yaradıldı bu dilde.

Bu dil - tanıtmış bize bu dünyada her şeyi
Bu dil - ecdadımızın bize goyup getirdi
En gıymetli mirasdır, onu gözlerimiz tek
Goruyub, nesillere biz de hediye verek.

Menim övladıma ana dilinde
Dérs déyen "ağıllı" müellime bah
"Veten, veten" déyir,
Öz övladını
Ecnebi dilinde ohudur ancag.
Özgeye: "Dilini örgen" déyirsen.
Özünse....
Bu dili beyenmiyirsen...

Bahtiyar Vahapzade, bütün bu şiirlerinde kişi ve toplumların kendi tarihinden, coğrafyasından, inanç ve geleneklerinden süzülerek gelen değerleri etrafında bir kimliğe sahip olmaları gerektiği kanaatindedir. O, kimliğin ısmarlama olamayacağını, başkalarının öngördüğü gibi olmak gerektiği-

ni savunur. Vahapzade, bu düşünceleriyle, hayat mücadelesi, sanatkâr kimliği ve bilim adamı yanı sıra *homosovyetikus* olmayı asla benimsemeyen ve ona bayrak açan bir şairdir.

Kaynaklar

- Aşnin, F. D-B. M. Alpatov-D. M. Nasilov (2002), *Repressirovannaya Türkologiya*, Moskova.
- Babayev, Adil Mehemed Oğlu (2003), *Elimizin ve Elmimizin Soygırımı*, Bakü.
- Bayciyev, Mar (2004), "Manas Destanı Kalbimin Ağrısıdır", (Aktaran: Doğan Gürpınar), *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bişkek, S. 12, s. 57-83.
- Bennigsen, Alexandre A. (2002), "Millî Türk Destanları Buhranı, 1951-1952: Mahallî Milliyetçilik mi, Beynelmillecilik mi?", (Çev. Metin Özarıslan), *Türkbiğ*, Ekim 2002/4, s. 61-70.
- Bünyadov, Ziya (1993), *Gırmızı Terror*, Baku.
- Gasimov, Celal (1998), *Repressiyadan Deportasiyaya Doğru*, Bakı.
- Gasimov, Celal (1999), *Yaddaşın Berpası*, Bakı.
- İ. K. Hayrullin ve d (2000), *Tataristan'da Siyasi Repressiya Korbannarının Hetêr Kitabı*, Kazan.
- Khairmukhanmedov, Nurbek (2007), "Stalin Dönemindeki Siyasi Muhalifleri Tasfiye Uygulamaları ve Çalıştırma Kampları", *Bilig*, Bahar, S. 41, s. 155-174.
- Vahapzade, Bahtiyar (1979), *Şiirler* (A. Yavuz Akpınar), Ötüken Yayınevi, İstanbul.